

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
проректора з науково-педагогічної роботи,
професора кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Юрків Ярослави Ігорівни

на дисертаційну роботу **Моторної Марії Василівни**
«Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи
в умовах закладу вищої освіти»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 23 Соціальна робота
за спеціальністю 231 Соціальна робота

З метою здійснення експертизи дисертаційної роботи Моторної Марії Василівни було ґрунтовно проаналізовано її зміст та основні наукові праці дисертантки. Наводимо узагальнені результати.

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна війна в Україні створила нові виклики для соціальної сфери, що вимагає оперативної та ефективної допомоги постраждалим від бойових дій, внутрішньо переміщеним особам, сім'ям військовослужбовців, ветеранам та іншим вразливим категоріям населення. Соціальні працівники відіграють важливу роль у подоланні наслідків війни для суспільства, однак ефективна допомога неможлива без відповідної підготовки. Актуальним є не лише надання фахової допомоги, але й забезпечення психологічної стійкості самих працівників, які виконують їхні функції в надскладних умовах. У зв'язку з цим особливого значення набуває підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

З огляду на зазначене дисертація Моторної Марії Василівни є актуальною і надзвичайно важливою для сучасної теорії та практики соціальної роботи. Своєчасність обраної дисертанткою теми також підтверджується окресленими в роботі суперечностями, на яких слушно наголошує авторка та які дійсно посилюють важливість звернення до окресленої проблеми.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, темами, планами. Дисертацію виконано в межах теми науково-дослідної роботи кафедри

соціальної педагогіки і соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики» (державний реєстраційний номер № 0111U007547). Дослідження відбувалося в площині роботи наукової школи доктора педагогічних наук, професора Т. Д. Кочубей «Актуальні проблеми освіти і виховання: історія, сучасність, перспективи». Тему затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 20.09.2022 р.).

Наукова новизна і теоретичне значення дисертації. Авторка ґрунтовно проаналізувала наукові джерела з проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в умовах закладу освіти, уточнила сутність ключових понять дослідження (волонтерство, волонтерський рух у закладі вищої освіти, студенти-волонтери, волонтерська діяльність студентів, студентські волонтерські організації (групи), волонтерство в соціальній роботі, залучення майбутніх соціальних працівників до здійснення волонтерської роботи, підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти), здійснила періодизацію генези історичного розвитку волонтерського руху в світі та в Україні. У дисертаційній роботі вперше визначено та експериментально перевірено соціально-педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. Дисертантка розробила й апробувала авторську модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, визначила структурні компоненти волонтерської діяльності майбутніх соціальних працівників, критерії та показники рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення дослідження зумовлене його прикладною спрямованістю, що створює передумови для системного впровадження авторських напрацювань у процес професійної підготовки студентів. Авторка розробила й апробувала комплексну систему заходів, спрямовану на підвищення ефективності

організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти. Важливе значення має запропоноване теоретичне обґрунтування соціально-педагогічних умов, а також добір ефективних форм, технологій і методів підготовки студентів до волонтерської діяльності. Створені науково-методичні рекомендації дозволяють оптимізувати освітній процес ЗВО та забезпечують практичну готовність майбутніх фахівців до соціально значущої роботи.

Зібраний і проаналізований фактичний матеріал, а також теоретичні положення й висновки можуть бути використані під час вирішення наукових і практичних завдань модернізації системи вищої освіти в Україні, у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти студентів спеціальності 231 Соціальна робота / І10 Соціальна робота та консультування для розширення змісту курсів лекцій, практичних і семінарських занять з освітніх компонентів: «Менеджмент соціальної роботи», «Етика соціальної роботи», «Методика організації волонтерського руху», «Інноваційні технології соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Соціальна реабілітація», «Організація діяльності інклюзивно-ресурсних центрів», «Технології соціально-реабілітаційної роботи в інклюзивному середовищі», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Соціальний менеджмент в громаді», а також під час укладання підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів, аспірантів, викладачів, науковців та в організації позааудиторної діяльності студентів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; використано для організації роботи комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості».

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основний зміст дисертаційної роботи репрезентовано у 21 публікації (16 одноосібних), із них 5 – у наукових фахових виданнях України, 13 –

апробаційного характеру, 2 – додатково висвітлюють наукові результати дослідження, 1 – у колективній монографії. На основі аналізу змісту цих публікацій констатуємо, що наукові положення, висновки й рекомендації, отримані в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджено оприлюдненням й апробацією основних теоретичних положень і практичних результатів дослідження на 6 міжнародних науково-практичних конференціях, форумах і стажуваннях, 11 всеукраїнських конференціях, 14 всеукраїнських і регіональних науково-методологічних і науково-практичних тренінгах, лекціях, семінарах, круглих столах, дискусіях, конкурсах есе, курсах підвищення кваліфікації. Результати дослідження обговорювали під час роботи дисертантки в Українській асоціації дослідників України (УАДО) в 2023 – 2025 рр. та на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, на звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини в 2022 – 2025 рр.

Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація виконана на високому теоретико-методологічному рівні, логічно структурована й чітко аргументована. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 385 сторінок (основний текст – 207 сторінок), що відповідає нормативним вимогам. Список використаних джерел (392 джерела, 83 з яких іншомовні) свідчить про ґрунтовне вивчення авторкою наукового доробку з досліджуваної проблеми. В анотації до дисертації відображено результати дослідження, наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення, подано відомості про апробацію результатів дослідження, наведено ключові слова.

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи; з'ясовано суперечності, які посилюють доцільність розв'язання проблеми підготовки

майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в закладах вищої освіти; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження; схарактеризовано комплекс методів; подано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; описано експериментальну базу дослідження; наведено відомості про впровадження експерименту, особистий внесок здобувачки, апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

Науковий апарат дослідження сформульовано коректно й методологічно грамотно. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності соціально-педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти. Відповідно до поставленої мети дисертантка визначила п'ять взаємопов'язаних завдань, які послідовно реалізуються у змісті роботи. Для їх розв'язання використано комплекс взаємодоповнювальних теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, що забезпечило достовірність одержаних результатів.

У першому розділі – *«Теоретичні аспекти проблеми дослідження»* – авторка дослідила генезу та стан дослідження волонтерства як соціального явища; розкрила понятійний апарат дослідження; охарактеризувала підходи до організації волонтерства в закладах вищої освіти.

Аналіз дисертаційної роботи свідчить про глибоке знання здобувачкою стану розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі, яке дозволило їй не лише чітко окреслити сутнісні характеристики волонтерства як комплексного соціального феномену, а й подати обґрунтовану періодизацію його розвитку на вітчизняних теренах та у світі. Особливої уваги заслуговує здійснений авторкою порівняльний аналіз виділених історичних етапів, на основі якого переконливо доведено наявність тісного кореляційного зв'язку та взаємозалежностей між генезою світового й українського волонтерського руху.

До беззаперечних здобутків авторки відносимо обґрунтування ролі студентської волонтерської діяльності як потужного чинника реалізації їхнього особистісно-професійного потенціалу. Дисертантка переконливо

доводить, що залучення молоді до волонтерства безпосередньо забезпечує ефективне формування фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників.

Особливої уваги заслуговує здійснений авторкою аналіз стратегічних підходів до організації студентського волонтерства у вітчизняних закладах вищої освіти. Обґрунтований у дисертації висновок про те, що інтеграція навчання волонтерства в процес підготовки майбутніх соціальних працівників не лише є дієвим інструментом підвищення якості їхньої практичної діяльності, а й суттєво оптимізує систему їхньої професійної підготовки загалом. Дисертантка переконливо доводить, що такий підхід розширює простори для особистісно-професійного самовираження студентів, стимулює розвиток навичок соціальної взаємодії, формує високу громадянську свідомість і сприяє соціальній згуртованості молоді.

У другому розділі – *«Нормативно-правові та організаційно-методичні засади підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи»* – розкрито нормативно-правове підґрунтя реалізації волонтерської діяльності студентів в Україні; схарактеризовано організаційно-методичні засади включення студентів до волонтерської роботи та розроблено соціально-педагогічні умови й модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Сутнісним ядром дисертації є авторський комплекс соціально-педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, до яких дисертантка відносить такі:

- створення комфортного і сприятливого ментально-ціннісного, мотиваційного та інтерактивного соціально-педагогічного простору в закладі вищої освіти для усвідомлення значимості волонтерства в суспільстві та цілеспрямованої залученості студентів до волонтерської роботи;

- конструювання цілісної програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи під час освітнього процесу;

– формування волонтерських організацій (груп, шкіл, клубів, центрів, об'єднань тощо) з урахуванням рівня зацікавленості студентів у волонтерській роботі;

– створення інклюзивного середовища та підготовка навчально-методичного ресурсу для забезпечення безперервності та різноманітності видів волонтерської діяльності студентів;

– активне залучення студентів до волонтерської практики в позааудиторний час;

– використання сучасних інноваційних та інтерактивних освітніх платформ, технологій, форм і методів волонтерської роботи (зокрема з використанням цифрових інструментів).

Вдалою, на нашу думку, є розроблена авторська модель підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти, яка складається з кількох взаємопов'язаних структурно-функціональних блоків: ментально-цільового, концептуально-методологічного, змістово-методичного, організаційно-технологічного, практично-результативного, рефлексивно-діагностичного, блоку суб'єкт-суб'єктної комунікації та соціальної взаємодії і блоку коригування волонтерських дій.

У третьому розділі – *«Дослідно-експериментальна робота з підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти»* – розкрито організацію та методику проведення експерименту; представлено реалізацію програми підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в ЗВО; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Дисертантка визначила п'ять критеріїв і їхні показники відповідно до виділених у дослідженні структурних компонентів волонтерської діяльності студентів (ментально-ціннісного, мотиваційного, цільового, підготовчо-теоретичного (ресурсного), середовищного, процесуально-діяльнісного (технологічного), результативно-оцінювального та рефлексивно-коригувального компонентів) та описала три рівні її сформованості (високий, середній, низький).

Заслужують на позитивну оцінку вдало підібраний дисертанткою психодіагностичний інструментарій дослідження та ґрунтовний аналіз й інтерпретація отриманих результатів. Вважаємо влучним застосування дисертанткою методів математичної статистики, зокрема табличного процесора Excel з використанням статистичних функцій, що забезпечило надійність і достовірність отриманих результатів.

Проведення констатувального, формувального та підсумкового етапів соціально-педагогічного експерименту дало змогу підтвердити ефективність впроваджених соціально-педагогічних умов і розробленої моделі підготовки майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти.

Висновки до розділів і загальні висновки відображають основні результати дослідження та розв'язання поставлених завдань. Заслужують на увагу додатки до дисертації, які суттєво посилюють її практичну значущість.

Обґрунтованість сформульованих у дисертації положень забезпечено різноманітністю джерельної бази, під час опрацювання якої дисертантка продемонструвала високий рівень наукової компетентності, власне бачення досліджуваної проблеми, належну наукову й професійну етичність.

Загалом робота М. В. Моторної відзначається послідовністю викладу, достатнім рівнем аргументації, використанням сучасних методів соціально-педагогічного дослідження, є завершеним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретико-методологічному та практичному рівнях.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Поряд із позитивною оцінкою дисертації М. В. Моторної вважаємо за необхідне зазначити деякі дискусійні положення, а також висловити побажання, які мають рекомендаційний характер:

1. У параграфі 1.2 авторка здійснює ґрунтовний термінологічний аналіз базових понять, тому вважаємо за доцільне звернути увагу на необхідність більш чіткої диференціації понять «волонтерська діяльність студентської молоді» та «практична підготовка» майбутніх соціальних працівників. Оскільки перша дефініція передбачає виключно добровільний

характер, а друга – регламентована нормативними вимогами освітньо-професійних програм, виникає дискусійне питання. Було б доцільно почути міркування авторки щодо того, як саме в запропонованій нею моделі забезпечується збереження ключового принципу волонтерства – добровільності.

2. Позитивно оцінюючи практичну спрямованість дисертації, вважаємо за доцільне зауважити, що в умовах воєнного стану та наявних соціокультурних викликів розроблена модель підготовки майбутніх соціальних працівників потребує глибшого відображення специфіки «кризового волонтерства». У зв'язку з цим у подальших наукових працях рекомендуємо розширити й деталізувати зміст навчання студентів через фокусування на конкретних видах волонтерської допомоги, як-от: соціально-психологічний супровід внутрішньо переміщених осіб, організація підтримки ветеранів та їхніх родин тощо.

3. У дисертації детально описано методику підготовки студентів до волонтерства, проте вважаємо, що дослідження помітно виграло б, якби авторка глибше проаналізувала чинні стандарти вищої освіти, професійні стандарти та варіативні компоненти сучасних освітніх програм з підготовки соціальних працівників.

4. На нашу думку, детального висвітлення в дисертації потребує питання співпраці закладів вищої освіти з волонтерськими організаціями як важливого чинника формування практичного досвіду майбутніх соціальних працівників та їхньої підготовки до професійної діяльності.

5. У тексті дисертації трапляються поодинокі стилістичні неточності, повтори окремих наукових положень у висновках до розділів, а також технічні огріхи.

Зазначимо, що зроблені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер і не впливають на загальну високу оцінку дослідження.

Загальний висновок. Отже, на підставі детального аналізу дисертації М. В. Моторної «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» вважаємо цю наукову працю самостійним, цілісним, завершеним педагогічним дослідженням, що

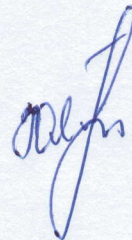
виконане на високому теоретико-методичному рівні та містить науково обґрунтовані теоретичні й експериментальні результати, які в сукупності є суттєвими для розвитку спеціальності 231 Соціальна робота.

Робота не містить порушень академічної доброчесності, а, навпаки, відзначається коректністю у використанні джерел і прозорістю проведених експериментів.

Вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертанткою наукових працях, а також за оформленням дисертаційна робота «Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської роботи в умовах закладу вищої освіти» відповідає чинним вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її авторка Моторна Марія Василівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи,
професор кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Ярослава ЮРКІВ

